

Inhoud

Mitchell Esajas
Voorwoord 7

Liang de Beer
Verhalen van migratie 25

Guno Jones
Anton de Kom en het geweld van het moderne
burgerschap 36

Nina Jurna
Anton de Kom en mijn zoektocht naar onvertelde
verhalen 65

Vincent de Kom
Anton de Kom terug in Suriname: een reconstructie 78

Rudya Melim
Aan Anton de Kom, aan activisten van toen en nu
& aan jou 99

Ianthe Sahadat
Onze vaders, onze moeders 102

Humberto Tan
Kent u het verhaal van Onesimus? 117

Over de auteurs 125

Mitchell Esajas

Voorwoord

‘Boek Anton de Kom na 86 jaar in bestsellerlijst’, kopte een artikel in *Het Parool* op 16 juli 2020.¹ Het CPNB had bekendgemaakt dat de in februari 2020 heruitgegeven editie van *Wij slaven van Suriname* van Anton de Kom inderdaad zeventachtig jaar na de uitgave van de eerste editie op de non-fictiebestsellerlijst terecht was gekomen. De massale #BlackLivesMatter-protesten tegen anti-Zwart en institutioneel racisme in de zomer van 2020 leken een wake-upcall voor velen en bewogen een grote groep mensen ertoe deze lang ondergewaardeerde klassieker aan te schaffen. Enkele weken eerder was bekendgemaakt dat Anton de Kom als eerste Surinamer onderdeel werd van de Canon van Nederland. In december 2020 werd *Wij slaven van Suriname* door NPO Radio 1 uitgeroepen tot Non-fictie Boek van het Jaar.² In februari 2021 stemde de Tweede Kamer in met een motie om in de vorm van ‘een ruiterlijk gebaar’ eerherstel aan Anton de Kom te verlenen.³ De koloniale overheid had haar uiterste best gedaan om de naam en het werk van De Kom in de vergetelheid te drukken en figuurlijk te begraven. Het werk van De Kom en de inzet van verschillende generaties voor erkenning en eerherstel van zijn werk en gedachtegoed kwamen in de zomer van 2020 met de #BlackLivesMatter-protesten tot volle wasdom. Alsof

het fictief begraven werk van De Kom als begraven zaden eindelijk tot bloei kwam.

De Kom was een antikoloniaal denker, verzetsstrijder, vader, auteur en dichter – een veelzijdig man. Als een van de eerste Surinaamse nazaten van slaafgemaakten wist hij op een haarscherpe manier te beschrijven hoe mensen op basis van ‘ras’ en klasse werden onderdrukt en uitgebuit in zowel de periode van de slavernij als na de afschaffing ervan. In de editie die in februari 2020 werd uitgegeven reflecteerden auteur Tessa Leuwsha, literatuurwetenschapper Duco van Oostrum en ik reeds op het gedachtegoed van De Kom. De inleidingen toonden aan dat het werk van De Kom decennialang vanuit verschillende blikken, disciplines en standpunten kan worden geïnterpreteerd en dat het na zesentachtig jaar niets aan relevantie had ingeboet. Integendeel, de wereldwijde massale protesten tegen racisme toonden aan dat men wereldwijd de noodzaak voelt om de strijd tegen de erfenis van het koloniale verleden in de vorm van politiegeweld en raciale ongelijkheid voort te zetten. Daarin inspireert het werk van De Kom mensen tot op de dag van vandaag.

Wij slaven van Suriname is voor een groot deel van de Nederlandse en Surinaamse samenleving lang onderbelicht gebleven. Antons achterkleinzoon Vincent de Kom reconstrueert in zijn essay in deze *Antonlogie* het verblijf van zijn overgrootvader in Suriname in de jaren dertig. Op basis van archiefmateriaal en spitsvondig speurwerk beschrijft hij minutieus hoe de fundamentele rechten van Anton de Kom – zoals het recht om te vergaderen en het recht om zijn

mening te uiten – hem vrijwel onmogelijk werden gemaakt door het koloniale regime. De Kom werd als Zwarte activist die in communistische en antikoloniale kringen actief was als ‘staatsgevaarlijk’ bestempeld en al het gewicht van het koloniale apparaat werd ingezet om hem de mond te snoeren. Het werd hem onmogelijk gemaakt om openbare toespraken te houden, daarom besloot hij een adviesbureau op het erf van zijn ouders op te zetten waar duizenden arbeiders op afkwamen. Nadat De Kom werd gedeporteerd naar Nederland en hij vanwege zijn reputatie moeilijk aan een baan kon komen, gebruikte hij zijn pen als wapen tegen het onrecht dat hem was aangedaan door in boekvorm het koloniale systeem aan te klagen én om solidariteit onder arbeiders te stimuleren.

Koloniale educatie en de kracht van geschiedenis

Opgevoed in een koloniaal systeem kende De Kom de kracht van het geschreven woord en educatie, zowel in positieve als in negatieve zin:

Wanneer wij, kleine n*g*rjongens, kinderen of kleinkinderen van slaven, op school les in de Vaderlandse Geschiedenis kregen, dan was dat natuurlijk de geschiedenis der blanke krijgslieden. Voor de klas stonden de eerwaarde Tilburgse broeders en zij onderwezen ons in de heldendaden van Piet Hein en De Ruyter, van Tromp en de Evertsen en Banckert. [...] Wij, die de namen van de opstandelingen Bonni, Baron en Joli Coeur tevergeefs in onze geschiedenisboekjes zochten, beijverden ons om vlug en nauwgezet voor het examen de namen en jaartallen op te dreunen der Nederlandse

gouverneurs, onder wier bewind men onze vaders als slaven ingevoerd heeft.

En het systeem werkte. Geen beter middel om het minderwaardigheidsgevoel bij een ras aan te kweken, dan dit geschiedenisonderwijs waarbij uitsluitend de zonen van een ander volk worden genoemd en geprezen. [...] Zozeer had de geschiedenis der schoolboekjes ons het stempel der minderwaardigheid opgedrukt. Geen volk kan tot volle wasdom komen, dat erfelijk met een minderwaardigheidsgevoel belast blijft. Daarom wil dit boek trachten het zelfrespect der Surinamers op te wekken en voorts de onjuistheid aantonen van de vredesbedoelingen der Hollanders ten tijde der slavernij.

De Kom begreep hoe koloniale educatie en een eenzijdig beeld op de geschiedenis invloed hadden op het zelfbeeld van zowel het gekoloniseerde volk als het koloniserende volk. Hij beschreef hoe koloniale dynamieken van ‘Zwarte inferioriteit’ en ‘witte superioriteit’ erdoor werden gevoed. Een jaar voordat De Kom *Wij slaven van Suriname* publiceerde, schreef de Afro-Amerikaanse historicus Carter G. Woodson ook over deze dynamiek in *The Mis-Education of the Negro*:

If you can control a man's thinking you do not have to worry about his action. When you determine what a man shall think you do not have to concern yourself about what he will do. If you make a man feel that he is inferior, you do not have to compel him to accept an inferior status, for he will seek it himself.⁴

Woodson begreep net als De Kom de kracht van geschiedschrijving en hoe eurocentrische beeldvorming ongelijkheid kan reproduceren. Ook andere denkers, activisten en auteurs schreven over deze dynamiek en het belang van meerstemmigheid op geschiedenis. Antropoloog Michel-Rolph Trouillot beschreef hoe macht een belangrijke rol speelt in het proces van het documenteren, schrijven en verzwijgen van geschiedenis. Het verzwijgen van geschiedenis begint al bij het bepalen van welke gebeurtenissen dienen te worden gedocumenteerd als ‘historische feiten’ en welke niet, welke feiten worden gearchiveerd en welke niet en hoe deze feiten en bronnen vervolgens onderdeel worden gemaakt van een historisch narratief dat we ‘de geschiedenis’ noemen.⁵ In *De Koerier*, een blad waarvan de redactie onder anderen bestond uit Anton de Kom en Otto Huiswoud, stond in 1956 over koloniale educatie het volgende te lezen:

De opvoeding is direct gericht tegen de geschiedenis van het volk, historische feiten worden vervalst, de geschiedenis van het volk wordt geheel verdrongen door die van het moederland, of zij wordt domweg ‘verdonkermaand’. Nationale helden worden misdadigers en terroristen, terwijl de kolonialisten gepresenteerd worden als vaderlijke, menslievende, hoger ontwikkelden en soms zelfs tot nationale helden van het gekoloniseerde volk worden verheven.

De Kom was zich bewust van de kracht van geschiedenis in het kolonialisme en wist met *Wij slaven van Suriname* een dekoloniale blik op de geschiedenis en het heden te werpen.⁶ Hij creëerde een historisch narratief dat kon bijdragen aan

het ‘zelfrespect der Surinamers’ door marrons zoals Boni, Séry en Flora – die in het koloniale systeem als misdadigers werden gezien en op een barbaarse manier werden gestraft – als moedige verzetsstrijders neer te zetten. Het koloniale systeem, dat in de metropool als humaan, rationeel en beschaafd werd geportretteerd, wist hij op basis van archiefonderzoek én door het optekenen van de verhalen van ellende van grootouders en de vele uitgebuite contractarbeiders met een flinke dosis sarcasme te ontmaskeren voor wat het was: een gewelddadig en inhumain systeem. Zoals Ianthe Sahadat in haar essay schrijft is het dan ook een ‘kosmische ironie’ dat juist Anton de Kom nu onderdeel is geworden van de Canon van Nederland.

The Black Archives is ooit ontstaan vanwege het gebrek aan aandacht voor het koloniale verleden in het Nederlandse onderwijs en in Nederlandse culturele instellingen. Het archief ontstond vanuit de collectie van wijlen socioloog Waldo Heilbron die tijdens zijn carrière ook schreef over het ‘verzwegen verleden’ van de slavernij en het belang van wat hij ‘een meervoudig perspectief’ op de geschiedenis noemde.⁷ Dit omvat een werkwijze waarin nieuwe perspectieven worden toegevoegd aan bestaande perspectieven en waarin traditionele manieren van informatievergaring worden verbreed door het verkennen van andere ‘onofficiële bronnen’ zoals orale geschiedenis en tradities, poëzie, egodocumenten en andere bronnen. Het is een traditie die Anton de Kom reeds in gang had gezet met *Wij slaven van Suriname*.

Nadat bekend werd gemaakt dat de nieuwe editie van het werk van De Kom een bestsellerstatus verwierf, besloten

The Black Archives, de Anton de Kom-stichting en uitgeverij Atlas Contact een schrijfwedstrijd te organiseren waarbij het gedachtegoed van De Kom het uitgangspunt vormt. De Kom wijdde zijn leven aan de strijd tegen onrecht, kolonialisme, racisme en fascisme. Hij riep op tot solidariteit tussen onderdrukte groepen en onderstreepte de verwevenheid van het heden met het verleden en het persoonlijke met het politieke. Dit gedachtegoed is anno 2021 nog minstens zo relevant als in de tijd dat De Kom *Wij slaven van Suriname* schreef. Het is dit jaar tien jaar geleden dat er met de ‘Zwarte Piet Is Racisme’-campagne een nieuwe golf van antiracisme ontstond. Activisten werden geconfronteerd met politiegeweld en digitale en fysieke intimidatie. De Toeslagenaffaire en het rapport *Ongekend Onrecht* toonden aan dat racisme en discriminatie nog diep verweven zijn in de instituten van de Staat.⁸ De erfenis van het koloniale verleden is ook zichtbaar in het alledaagse racisme waar Zwarte mensen en mensen van kleur dagelijks mee worden geconfronteerd, en de mantel van ‘witte onschuld’ waar het mee wordt bedekt. De Kom onderkende naast de kracht van het geschreven woord ook de kracht van ‘proletarische eenheid’.⁹ In 2020 gingen duizenden mensen de straat op tijdens de #BlackLivesMatter-protesten om internationale solidariteit te tonen met slachtoffers van politiegeweld en om een statement te maken tegen de erfenis van het koloniale verleden: anti-Zwart en institutioneel racisme. *Wij slaven van Suriname* werd door deze historische beweging zesentachtig jaar na uitgave een bestseller. Het gedachtegoed van de Kom was aanwezig.

#BlackLivesMatter

Het was 1 juni 2020. Ik stond op een mobiel podium midden op de Dam in Amsterdam. Het plein stond vol met mensen die geïmproviseerde protestborden en spandoeken droegen – en mondkapjes uiteraard. De dag van tevoren was een event aangemaakt op Facebook en een flyer gedeeld via Instagram, we verwachtten dat als het mee zou zitten 1500 mensen op het protest af zouden komen. Bij aanvang van het protest stond het plein al overvol. Ik zag jong en oud, Zwart, wit, mensen van kleur, trans, queer, ervaren activisten en mensen die zich voor het eerst bij een protest aansloten samenkomen voor een gemeenschappelijk belang: de strijd tegen racisme.

De Afro-Amerikaan George Floyd, vermoord door de agent Derek Chauvin, was de zoveelste Zwarte persoon die door disproportioneel politiegeweld in de vs om het leven was gebracht. Echter, de achteloosheid waarmee Chauvin zijn volledige lichaamsgewicht op de nek van deze Zwarte man legde, legde op een pijnlijke manier bloot hoe zwaar het geweld van racisme nog steeds weegt op de schouders van Zwarte gemeenschappen in de vs en in andere delen van de wereld. Het was een gewelddadig aanzicht dat we kenden van de lynchpraktijken uit de vs in de vorige eeuw, maar het was ook het geweld van het racisme waar Zwarte mensen wereldwijd dagelijks mee te kampen hebben. Anton de Kom kende de verhalen van bruto politiegeweld, lynchpartijen en onrecht jegens Afro-Amerikanen. In een speciale editie van *Links Richten*, een maandblad van een arbeiders- en schrijverscollectief aangesloten bij ‘de internationale vereniging van revolutionaire schrijvers’, publiceerde De Kom